

lomátvétel s főképp az Anschluss után elfoglalt álláspontjukkal ártottak a legtöbbet. S noha tisztában voltak azzal, milyen veszélyeket tartogat a náciizmus a keresztény egyházak számára, mégis mindenestül támogatták azt a politikát – sőt alkalmanként élére is álltak –, amely a Harmadik Birodalom segítségével remélte visszaszerezni az elcsatolt területeket. Azaz, hogy elnézték a zsidóknak a bolsevizmussal való azonosítását, akaratlanul is tápot adtak az antiszemita propagandának. E vezetők közül ugyan a német megszállás idején sokan megbánták az 1930-as évek végén elfoglalt álláspontjukat, ennek ellenére jó néhányat törvényesítettek a jobboldali képviselők által követelt szélsőséges politikai intézkedésekből. Czapik Gyula egrí érsek, a magyar katolikus egyház harmadik méltósága „fatális hiba”-ként kárhoztatta, hogy a német katolikus egyház nem azonosult a nemzetiszocializmussal. A református (kálvinista) egyház vezető személyisége, Ravasz László püspök véleménye szerint a német hatalmi törekvések etikai és vallási elvekből eredtek.

Ez a vélekedés összhangban állt Ravasz püspök antiszemita nézeteivel, amelyek – első megfogalmazásuk, 1917 óta – a zsidókérdésben tett lépéseit vezérelték.⁴ Grósz József kalocsai érsek a nyilaskeresztet összehasonlítva tekintette Krisztus keresztyével. Az evangélikus (lutheránus) egyház egyik főpapja, Turóczy Zoltán amellelt érvelt, hogy „az igazi kereszténység nem pacifista, hanem hódító, a világhódító totalitárius erők szellemében”. Hász István, a fegyveres erők táborigazgatója szerint „a zsidók az ország bomlasztói, ezért ellenük igazolt minden harc”⁵. A vezetők közéleti pozíciójának égisze alatt sok pap aggály nélkül terjesztette a zsidóellenesség mákonyát a magyar tömegekben, pedig azok az első világháborúig általában toleránsak voltak a zsidósággal.

A közvélemény hosszú évek óta tartó, veszedelmes antiszemita propagandával való megoldozása (amit a hazai szélsőjobboldaliak beígért szocialista reformja és a Harmadik Birodalom külföldi sikerei csak tovább segítettek) logikussá és dicséretessé tette a keresztény egyházak részéről a fő zsidóellenes törvények támogatását. A keresztény egyházak vezetői, igaz, csökkenő lelkesedéssel, de támogatták az első két zsidótörvény elfogadását. Jórészt úgy tekintettek ezekre a törvényekre, mint amelyek egybeesnek a felfogásuk szerinti magyar érdekekkel, és úgy érveltek, hogy e törvények igazából „újtát állják a zsidókérdés elmérgesedésének, és le fogják szerelni az antiszemitizmust”. Az 1938-as első zsidótörvény támogatása még nem kellett az egyházakban semmi lelkiismeret-furdalást – sőt e törvényt állítólag még néhány magyar zsidó vezető is azzal mentette, hogy „kifogja a szelet a nyilasok vitorlájából” –; az 1939-es második zsidótörvény néhány rendelkezése ellen viszont egyes egyházi méltóságok tiltakoztak. Nevezetesen: ellenvetésük volt a törvénytervezet nyíltan faji,